

Кулуева Ф.Ш.

**КОЛЛЕДЖДЕРДЕ СТУДЕНТТЕРДИ КЕСИПТИК ИШМЕРДҮҮЛҮККӨ
ДАЯРДОДО МААЛЫМАТТЫК КОММУНИКАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯНЫ
КОЛДОНУП ОКУТУУНУН МААНИСИ**

Кулуева Ф.Ш.

**ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ И
КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ И В
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА**

F.Sh. Kulueva

**THE IMPORTANCE OF USING INFORMATION
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION AND TRAINING
COLLEGE STUDENTS**

УДК:371/16.025

Бул илимий макалада колледждерде кесиптик ишмердүүлүккө даярдоодо маалыматтык коммуникациялык технологияларды колдонуп окутуунун окуу процессиндеги компьютердик окуу программаларынын алгачкы багыттарынын маанисин ачып көрсөтүүнүн аракеттери жасалды.

In this research paper makes no attempt to discover the essence and meaning of modern computer software in teaching students of service specialties to use information and communication technologies in their professional activities.

Маалыматтык коммуникациялык технологиялар (МКТ) коомдун ар кандай тармактарында кеңири колдонулууда. Ал эми республикабыздын окуу жайлары жаңы маалыматтык коммуникациялык технологияларды пайдалануу менен окуу процессин жакшыртуу, коомдун талабына ылайыктуу адистерди даярдоо, жаңыланган билимдерге ээ болуу максатын көздөйт. Кайсы бир коом мамлекеттик түзүлүштөн көз карандысыз өндүрүштү жана өндүрүштү кайра иштетүүдө прогрессивдүү өнүгүүнү камсыз кылуу үчүн өзүнүн мүчөлөрүнө билим берүүнүн функциясын ишке ашырат. Мына ушул максатта билим берүүнүн системасы же башкача айтканда билим берүү институтунун комплексы түзүлөт. Билим берүү институтунун негизги тиби болуп тарбия берүү жана окутууну камсыз кылуу бир же бир нече билим берүү программаларын билим берүү мекемелеринде ишке ашыруу болуп эсептелет. Өзүнүн уюштурулган укуктук формасы боюнча билим берүү мекемелери мамлекеттик, муниципалдык, мамлекеттик эмес (менчик, коомдук жана диний) болушу мүмкүн. Кыргызстанда билим берүү мекемелерине төмөнкү типтер: мектепке чейинки билим берүү; жалпы билим берүү (жалпы башталгыч, негизги жалпы, орто (толук) жалпы билим берүү); кесиптик билим берүү (баштапкы, орто жана жогорку билим берүү); атайын акыл эси жетилбеген балдар үчүн, кошумча билим берүү мекемелери; ата энесинен кароосуз калган балдар жана жетим балдар үчүн мекемелер; билим

берүү процессин ишке ашыруучу жана башка мекемелер кирет [1].

Орто кесиптик окуу жайларындагы кесиптик билим берүүчү мекемелер:

- баштапкы кесиптик билим берүүнү кесиптик-техникалык жана училищалар;

- орто кесиптик билим берүүнү жогорку кесиптик билим берүү мекемелеринин биринчи баскычы жана орто кесиптик билим берүү мекемелери. Орто атайын кесиптик окуу жайлары төмөндөгүдөй:

1. техникум (училища) – орто кесиптик билим берүүнүн базалык деңгээлде негизги кесиптик окуу программаларын ишке ашыруучу орто атайын окуу жайы;

2. колледж – орто кесиптик билим берүүнүн базалык жана жогорку деңгээлде негизги кесиптик окуу программаларын ишке ашыруучу орто атайын окуу жайы. «Колледж» (англ. college) түшүнүгү англис тилинен которгондо, жогорку жана орто окуу жайы дегенди түшүндүрөт.[8]

Демек, жогоруда айтылган аныктамалар колледждерде студенттерге башка орто кесиптик окуу жайлары сыяктуу кесиптик ишмердүүлүккө базалык эмес жогорку деңгээлде даярдоо керектигин айкындап турат.

Колледждерде тейлөө адистигине студенттерди даярдоодо алардын кесиптик ишмердүүлүгүнө МКТны колдонуунун мааниси жана мазмуну тейлөө чөйрөсүнүн өзгөчөлүктөрү жана МКТны тейлөө ишмердүүлүгүнө колдонуу мүмкүнчүлүктөрү менен аныкталат. «Колледждерде тейлөө адистигине даярдоодо студенттерге кесиптик ишмердүүлүгүндө МКТны колдонуп окутуу» түшүнүгүн аныктоодон мурда биз «окутуу» жана «окуу» мазмунун жана өз ара байланышын аныктайбыз.

Педагогиканын алгачкы илимий негизинде «окуу», «окутуу» деген түшүнүктөрү билим берүү маселесинде камтылган жана ал процесстин өзөгүндө окутуучу турган. Ал эми кийинки

изилдөөлөрдө бул процесс эки компоненттен, тактап айтканда окутуудан жана окуудан тураары далилденген. Окутуу – окуу материалын жеткирүү, түшүндүрүү үчүн атайын уюштурулган окутуучунун ишмердүүлүгү деп эсептелсе, окуу – студенттин билимди кабыл алуу үчүн жүргүзгөн өздүк ишмердүүлүгү болуп саналат [4].

Ал эми даярдоо «индивиддин билгичтүүлүгүн, көндүмдөрүн багыттарын байытуу жана калыптандыруу процесси, иш аракеттердин спецификалык тапшырмаларын адекваттуу аткаруунун жыйынтыгы». Ошону менен бирге кесипке багыттоо – бул ар бир инсандын жөндөмдүүлүгүн, кызыгуусун, келечектеги ордун аныктоосун жана коомдун квалификациялуу даярдыгы бар адистерге муктаждыгын эске алуу менен аны аң сезимдүү кесип тандап алууга даярдоо боюнча жүргүзүүлүчү педагогикалык иштердин системасы.

Башкача айтканда, «даярдоо» түшүнүгү белгилүү иш аракеттердин жыйынтыгын жана максатка багытталган иш аракеттерди уюштуруу процессин чагылдырат.

Маалыматтык даярдык «билим берүү процессиндеги милдеттүү түрдө уюштурулган жана адистерди даярдоого багыттоо менен өзүнүн профессионалдык ишмердүүлүк процессинде МКТны натыйжалуу колдонууга жөндөмдүүлүгүн ишке ашыруучу катары» каралат.[6]

Берилген аныктамаларга таянып, *тейлөө адистигинин студенттерин кесиптик ишмердүүлүгүндө МКТны колдонууга даярдоо* дегенди теория жана практиканы өздөштүрүү процессинде МКТны колдонуп маалыматтарды чогултуу, иштеп чыгуу, сактоо, берүү, продуцирлөө, ошондой эле тейлөө ишмердүүлүгүн автоматташтыруудагы маалыматтык иш аракеттерди иш жүзүнө ашыруу максаты деп түшүнөбүз.

Студенттердин кесиптик ишмердүүлүгүнө МКТны колдонууга даярдоонун максаты болуп келечектеги ишмердүүлүккө даярдыкты калыптандыруу болуп эсептелет.

Тейлөө чөйрөсүнүн адистеринин кесиптик ишмердүүлүгүндө МКТны колдонууга даярдыгынын структурасын үч өз ара байланышкан: *мотивациялык, когнитивдүү жана кызматтык* сапаттуу көрсөткүчтөргө жана мүнөздөмөлөргө ээ болгон компоненттердин жыйындысы катары карайбыз.

Студенттеринин МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонуу даярдыгы инсандын интегративдүү касиети катары МКТны колдонууда билими, билгичтүүлүгү, көндүмдүүлүгү даражасын билдирет жана өз ара байланышкан мотивациялык, когнитивдик жана кызматтык компоненттерди интегрирлештирген бүтүн система катары көрсөтөт. Ал эми калыптануу деңгээли коомду маалыматташтыруу шартында студенттерди кесиптик ишмердүүлүккө даярдоо менен аныкталат.

МКТ чөйрөсүндө кеңири багыттоо менен билим алууга, эптүүлүккө, билгичтүүлүккө умтулуу мотивациясы, керектөөсү, кызыгуусу жана келечекте кесиптик ишмердүүлүгүнө аларды колдонууга умтулуусу мотивациялык компоненттердин мазмунуна кирет.

Тейлөө адистигиндеги студенттеринин МКТны кесиптик ишмердүүлүгүнө колдонуу даярдыгынын айланасында мотивациялык компоненттердин калыптануусу:

- кесиптик ишмердүүлүктүн натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн МКТны үйрөнүүсүнүн зарылдыгын түшүнүүсүнөн;

- өзүнүн кесиптик ишмердүүлүгүнүн сапатын жогорулатууга болгон талаптарынан;

- МКТ колдонуу тармагында билим алуу жана өзүнчө окуп билим алууга кызыкдар болуусунан;

- өзүн-өзү чыгармачыл өркүндөтүүгө, профессионалдык өнүктүрүүгө жана иш жүзүнө ашырууга умтулуусунан көрүнүп турат.

Кесиптик ишмердүүлүгүндө МКТны колдонуу мүмкүнчүлүгү жөнүндө студенттердин билиминин бар болуусу когнитивдик компонент чагылдырат. Когнитивдик компоненттердин мазмунунда орто кесиптик окуу жайларынын мамлекеттик билим берүү стандартында аныкталган төмөнкүдөй билимдердин группасы киргизилген.

МКТ боюнча базалык билим – «маалымат», «информатика», «маалыматтык жана коммуникациялык технологиялар», «маалыматтык ресурстар», «коомду маалыматташтыруу» жана башка түшүнүктөр; маалыматтарды чогултуу, кайра иштеп чыгуу, берүү, жыйноо процесстеринин жалпы мүнөздөмөсү; ар кандай компьютердик, оргтехниканын составы жана иштөөсү; жеке компьютердин түзүлүшү; системалык жана прикладдык программалык жабдылыш; түйүндүк технологиялар негизи; эсептөө техникасынын өнүгүүсүнүн азыркы абалы, МКТнын келечекте өсүп өнүгүүсү.

Тейлөө ишмердүүлүгүн программалык камсыздоонун стандарттык билими – бул операциялык системаларды билүү, сервистик программалык камсыздоо (магниттик дискаларды тейлөө программалары, файлдарды архивациялоо, антивирустук программалары) жана программалаштыруу системалары, МКТнын негизги каражаттары жана алардын милдеттери, колдонуу чөйрөсү, офистик интегрирлештирилген пакеттер, маалыматтар базасын башкаруу системалары, графикалык редакторлор, котормочу-программалар, укуктук-маалымат системалары, тейлөө чөйрөсүндөгү экономикалык жана финансылык эсептөөлөрдү жүргүзүү, мультимедиа технологиясынын маалыматтык-технологиялык жана теориялык негиздери, тейлөө ишмердүүлүгүндө ишке ашыруу процессинде мультимедиа технологиясын колдонуу өзгөчүлүктөрү, тейлөө чөйрөсүндөгү ишканалардын продук-

цияларынын маалыматтык коопсуздугун камсыз кылуу принциптери эсептелет.

Тейлөө ишмердүүлүгүн программалык камсыздоонун атайын билими - тейлөө ишмердүүлүгүнүн ар түрдүү тармактарында адистештирилген жана базалык программалык жабдылоолорду колдонуу мүмкүнчүлүктөрү, теориялык негиздер, тейлөө ишмердүүлүгүнө колдонуучу адистештирилген маалыматтык системаларды ишке киргизүү жана иштеп чыгуу технологиялары, тейлөө ишмердүүлүгүндөгү МКТнын өсүп-өнүгүүсүнүн перспективалык билими, тейлөө ишмердүүлүгүн өркүндөтүүнү ишке ашырууда жана пландаштырууда чечимдерди кабыл алуу колдоо системаларынын билимдери, тейлөө ишмердүүлүгүндөгү эксперттик жана бухгалтердик системалар, иш кагаздарын жүргүзүүнүн электрондук системалар боюнча маселелерди чыгаруу.

Когнитивдүү компетенциялардын калыптандыруу деңгээли МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонуусу тейлөө чөйрөсүнүн келечектеги адистеринин теориялык даярдыгын чагылдырат.

Кызматтык компонент МКТ областында студенттердин билгичтүүлүгү жана көндүмдүүлүгү жана ошондой эле аларды кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонуусун чагылдырат. Кызматтык компоненттеринин мазмунун тейлөө чөйрөсүнүнөн келечектеги адистеринин МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонуусу төмөнкүдөй билгичтүүлүктөрдү камтыйт:

МКТ областындагы колдонуучунун билгичтүүлүгү жана көндүмдөрү – стандарттык аппараттык жана программалык каражаттарды колдонуучулук деңгээлгэ ээ болуусу.

Тейлөө ишмердүүлүгүндө стандарттык программалык жабдууларды колдонуу – тексттик маалыматтарды иштеп чыгуу операцияларын аткарууда билгичтүүлүк жана көндүм (тексттик документтерди киргизүү, редактрөө, форматтоо, документтердин шаблондорун жана стилдерин түзүү, бир типтүү отчет жана пландарды камтыган бланк-документтерди түзүү, структуралуу тексттерди камтыган документтерди даярдоо, массалык документтерди тираждоо жана керектөөчүлөргө жиберүү); электрондук таблицаларды билгичтүүлүк менен пайдаланып статистикалык, экономикалык, финансылык, бухгалтердик эсептөөлөрдү жүргүзүү, экономикалык анализдерди жүргүзүү, ар кандай кырдаалдарды оптималдаштыруу жана моделдештирүү, жана ошондой эле маалыматтарды графикалык интерпретациялоо таблицалык маалыматтарды тез жана көрсөтмөлүү кылып берүүдө диаграммаларды түзүү, компьютердик презентацияларды түзүүнү билүүсү, программалык жабдылоо менен мультимедиялык технологияларды, компьютердик графикаларды, тармактык программаларды колдонуу, глобалдык жана локалдык түйүндөрдөн керектүү маалыматтарды издеп табуу операцияларын аткаруудагы билгичтүүлүгү жана көндүм-

дүүлүгү, маалыматтык-издөө системаларын колдонуу; электрондук почта менен иштей билүүсү, глобалдык жана локалдык түйүндөрдөгү колдонуучу ортосундагы маалыматтык өз ара аракеттерди ишке ашыруу, программа-котормочуларды, маалыматтык-укуктук системаларды колдонуусу.

Тейлөө ишмердүүлүгүндө атайын программалык жабдууларды колдонуу - тейлөө чөйрөсүндөгү ишканалардын ишмердүүлүгүн автоматташтыруу үчүн МКТны колдонуудагы билгичтүүлүк жана көндүмдөр, тейлөө ишмердүүлүгүн ишке ашырууда жана пландаштырууда чечимдерди кабыл алуу системасын колдонуу, тейлөө ишканаларынын финансылык абалын анализин жана бизнес пландарын түзүү боюнча компьютердик системалар, тейлөө ишмердүүлүгүндөгү маселелерди чечүү үчүн бухгалтердик, эксперттик, электрондук иш кагаздарын жүргүзүү; маалыматтык коргоо каражаттарын пайдалануу, МКТны колдонууда мүмкүн болгон тескери натыйжасын болтурбоонун алдын ала билүү методикасы.

Жыйынтыктап айтканда, колледждерде тейлөө адистигинин студенттерин МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонууга даярдоо структурасында үч өз ара байланышкан компонент белгиленет.

- *Мотивациялык* – МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонууда студенттердин багытталгандыгы, МКТ областында билим алууга жана өздүк билим алууга кызыгуусу, умтулушу, керектөөсү;
- *Когнитивдик* – тейлөө ишмердүүлүгүнүн ар түрдүү тармактарында колдонулган МКТнын каражаттары жөнүндө билими; кесиптик ишмердүүлүктө базалык жана адистештирилген программалык жабдууларды колдонуу мүмкүнчүлүгү; тейлөө чөйрөсүндөгү ишканалардын иштери үчүн МКТны колдонуунун спецификалык билими;

Кызматтык – офистик иш аракеттерди автоматташтырууда МКТны колдонуу; тейлөө чөйрөсүнүн ишканаларынын ишмердүүлүгүн автоматташтыруусун камсыз кылуучу маалыматтык системалар; тейлөө ишмердүүлүгүн ишке ашыруу жана пландаштырууда чечимдерди кабыл алууну колдоо системаларын колдонуу; тейлөө ишканаларынын бизнес-пландарын түзүү үчүн компьютердик системаларды колдонуу, ишканалардын финансылык абалын анализдөө, тейлөө ишмердүүлүгүнүн маселелерин чечүү үчүн эксперттик, бухгалтердик системалардагы иш кагаздарын жүргүзүүдө электрондук системаларды колдонуу.

Колледждерде тейлөө адистигинин студенттерин даярдоодо МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонуу - бул МКТны теория жана практиканы өздөштүрүү процессинде маалыматтарды жыйноо, сактоо, берүү, продуцирлөө жана ошондой эле тейлөө ишмердүүлүгүн автоматташтыруу максатында маалыматтык өз ара аракеттерди иш жүзүнө ашыруу деп түшүндүрүлөт.

Тейлөө адистигинин студенттерин даярдоодо МКТны кесиптик ишмердүүлүгүндө колдонуу даярдыгын калыптандыруу даярдыктын максаттуу сапаттуулугун көрсөтөт.

Колдонулган адабияттар:

1. Алиев Т.И., Кыргыз Республикасында баштапкы кесиптик билим берүүнүн дидактикасы, КАО-2005, 25 с.
2. Жыргалбекова Г.К., Преобразования в системе начального профессионального образования Кыргызстана (1991-2000 годы), Бишкек-2001
3. Выготский Л.С., Педагогическая психология / Л.С.Выготский; под ред. В.В. Давыдова – М.: Педагогика, 1991.
4. Давыдов В.В. Предметная деятельность и онтогенез познания / Давыдов В.В., В.П.Зинченко// Вопросы психологии.-1998-№5.с.11-29
5. Психология: краткий психолог. Словарь: личность, образования, профессия/ М.И. Дьяченко , Л.А. Кандыбович. –Минск: Изд-во БГУ, 1988. -399 с.
6. Козлов О.А., Теоретико-методологические основы информационной подготовки курсантов военно-учебных заведений. Тула, МО РФ, 2002, 328 с.
7. Ибрагимова О.В. Подготовка будущих менеджеров к использованию ИТ управления в профессиональной деятельности: дис....13.00.08 О.В. Ибрагимова,- Магнитогорск, 2009 , 183 с.
8. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка 80000 слов и фразеологических выражений/ С.И. Ожегов, Н.Ю.Шведова. –Российская академия наук. Институт русского языка им.В.В. Виноградова. -4-е изд. Дополненное. М.ООО «ИТИ Технологии», 2006, -944 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Мамбетакунов У.Э.